

Súostrovie Galapág má zvláštnu faunu a flóru. V roku 1835 tam strávil Charles Darwin šesť týždňov pozorovaním živočíchov. Vzniklo z toho jeho základné dielo *O pôvode druhov*.

Petržalka naozaj nie sú Galapágy. Už dávno prestala byť Engerau uprostred lužných lesov, plnou marhuľových záhrad, ktoré vozili ovocinári do Pressburgu na trh. Pressburg, Pozsony, Prešporok sa zmenil na Bratislavu, Engerau na Petržalku, Petržalka na labyrintické sídlo na druhej strane rieky a z marhuľových záhrad už neostala ani pamäť.

Petržalka je najväčšie sídlisko na Slovensku, kde sa nikdy nedostanete tam, kam chcete, kontajner na spanie, injekčná striekačka a hip hop. Petržalka je pocit tridsaťročného Maroša „že to je na inom kontinente/ za hranicami/ kde som šiel vždy/ len keď som musel.“

Petržalka je imaginárnym mestom Jany Beňovej a jej prózy *Plán odprevádzania (Café Hyena)* (Bratislava, Levice, L. C. A, 2008). Prvá kapitola sa volá Petržalka – Galapágy, a má to svoj dôvod. Jana Beňová pozoruje. Jej živočíšnym druhom je petržalský človek.

Koniec detstva a mladosti

Jana Beňová (1974) je autorkou básnických zbierok *Svetloplachý* (1993), *Lonochod* (1995), *Nehota* (1997), prozaického textu *Parker* (1999) a poviedok *Dvanásť poviedok a Ján Med* (2008). Za tých pätnásť rokov od básní k próze sa v jej písaní udiali dve veci. Od veršov „priatelia z detstva/ mali/ bavlnené čelá“ prešla k takým vetám, akou je táto z *Plánu odprevádzania*: „Kristus niekde povedal, že ten, kto nedokáže vstať z mŕtvych už počas života, sa s tým môže po smrti duplom rozlúčiť.“ A skončilo sa jej spisovateľské detstvo a mladosť. O tom je *Plán odprevádzania*, melancholická, ironická a sebaironická rozlúčka. Autorka si ako motto vypožičala otázku Ruda Slobodu: „Čo ešte by mala Uršuľa zažiť po strane 399“ a my vieme, čo zažije Elza po stodvadsiatich štyroch stranách textu. Dospelosť. Pipi Dlhá Pančucha, Zazie, Peter Pan a Pinoccio sa zmenia na levicu Elzu.

Prvé, čo možno o Elze povedať je, že má papuľnatú myseľ. Na adresu svojich rovesníčiek povie napríklad takúto vetu: „Po mobilke a kalendárke bola žúrka ďalšie slovo, ktoré malo ženám na Slovensku zaručiť rovnoprávnosť.“ Žúrka je aj v ženskom rode tajomné slovo, hoci sa za ním skrýva najčastejšie obyčajná pitka. Na adresu petržalských lievancov (aj to je jej slovo), steroidných bodyguardov a výpalníkov, ktorí potrebujú elektrinu na výrobu heroínu, použije goetheovsky vznešenú floskulu: „Viac svetla, dajte mi viac svetla.“

Tekavé tikanie

Z Petržalky sa nedá vyviaznuť. Je každodennosťou, labyrintom, v ktorom sa každý napokon vyzná a preto je z neho tak ťažko vyjsť von. Petržalka sú tieň,

prešľapujúce v noci pod bránami. Petržalka je *domof*, tiež *domova*, ale aj domov, lebo iný okrem hotelov, penziónov a Literatur Hausu v Kremse, ktorému vzdá autorka hold medzi sponzormi knihy, nie je. Imaginatívna Petržalka je však aj novým romantizmom v čase dnešného biederemieru. Rebeka, jedna zo štvorice životných štipendistov „musí chrániť milovanú bytosť, ktorá v nej uviazla a pokračovať ďalej cestou Petržalka, lebo len tak dosiahne osvietenie a zachráni všetky živé bytosti od utrpenia“. Až kým neskončí na psychiatrii.

Každodennosť je výrezom, banalitou, úschovňou, pozadím, rutinou. V každodennosti ostávajú veci neuzavreté, konanie neukončené, informácie medzerovité. Vynárajú sa v nej mnohé, len letmo načrtnuté možnosti. Je novou rezignáciou na históriu, ktorá sa v knihe objaví len raz – keď sa Elza a Yan vracajú z ostrova Pathmos, a tak sa až o štyri dni neskôr dozvedia, že padli Dvojičky a svet sa nenávratne zmenil.

Text utvárajú stopy každodennosti, ktorým chýba kontinuita, ale zato sú intenzívne prítomne. Je to vlhký svet, v ktorom sa rodí láska aj splodiny, lebo je to aj svet zvyškov a jazykových exkrementov. Tu sa už nebráni Magor obscénnym jazykom proti obscénnosti sveta, tu sú to už pečiatky dnešnej vulgárnosti života, niekedy ako freudovské prerieknutia, inokedy ako údery päsťou rovno medzi oči. Textúra Jany Beňovej je tekavá, skladá sa zo zámotkov, z uzlíkov na vreckovke citovej mapy pamäti a v chuchvalcoch sa zbíha do jedného bodu, ktorému hovorí autorka Obsah a tiká ako pokladnice v obchodných reťazcoch: PIK, PIKPIK.

Plavci každodennosťou

Svet Jany Beňovej má zdvojenú topografiu. Je labyrintickým svetom medzi Café Hyena na bratislavskej strane mesta a petržalským domovom, pričom prechod z jednej strany mesta na druhú znamená prekročiť hranicu medzi dvoma svetmi. Tvorí ju Dunaj, dnešná Léthe, rieka zapomenutí všetkých vecí pozemských. Má svoju mapu. Na bratislavskej strane vedie jediná cesta z labyrintu okolo Café Hyena, na petržalskej strane na cintorín.

Café Hyena je hlavným stanom štvorice Elza, Yan, Rebeka a Lukas. Tie mená sú kryptonymy. Yan je Ivan aj Jana, spojení do jedného tela a troch očí, Rebeka a Lukáš sú aj biblickými menami. Týchto plavcov každodennosťou a štipendistov života, ktorí žijú, dýchajú a čítajú, aby mohli písať, sprevádzajú na ceste Sabato, J. L. Borges a najmä muž menom CarlSolomon*, postava z Vytia, ktorého Allen Ginsberg stretol v blázninci v Rocklande, kde boli obaja hospitalizovaní, tak ako stretol pred rokmi v bratislavskom Rocklande mladého Yana. Plán odprevádzania je totiž aj príbehom *na ceste*, v ktorom sa stretávajú dve generácie. Je štafetou, ktorú odovdáva Yan Elze.

Café Hyena je zvláštnym miestom. Keby sem chodil Egon Bondy, iste by napísal báseň tohto znenia:

Café Hyena

Čistí hyena.

Nechodil a nenapísal a nenapísala ju ani Jana Beňová. Ale mohli by. Napísal som ju ja na ich počesť.

Mysel má tiež svoje mapy: „...štvrte, mestá, kraje, kontinenty, lunaparky, Petržalku, Palisády, Kanadu. Moria. Pláže – panenské s bielym pieskom, mestské na brehoch autostrád [...] a veľa v nich závisí aj od počasia.“

Yan a Elza sú preborníkmi mysle a Plán odprevádzania je predovšetkým ich príbehom. Yan v ňom oslepne na jedno oko a Elza si niekedy myslí, že neoslepol na Petržalku, ale preto, že sa už nevydržal pozeráť na ich spoločný život, „prešiel do druhej časti vozňa“ a zabarikádoval sa vo svojej časti izby. Yan je freudovský *zlatý biely kôň* príbehu, milenec a zároveň otec, ktorého Elza priečne trhá na dve časti, „akoby vybuchol“.

Mapy mesta a mysle sú tajné. Objaví ich len ten, kto nájde obraz labyrintu na zadnej strane prebalu, ktorý nakreslila Jana Némethová a nájde na ňom aj Manifest štvorice o živom detskom sne o osvietení a záchrane všetkých živých bytostí od utrpenia.

Ach víločka, keby si ty vedela...

Hrdinkou príbehu a nositeľkou plánu odprevádzania je Elza. Jej pinocciovský motív premeny sprevádzajú posunuté echá vety, čo všetko musela prežiť, aby sa stala dospelou. Musela znieť, že sused ju pokladá za Yanovho syna a búcha do hrude. Zistiť, že Yan starne sedemkrát rýchlejšie, ako je zvykom. Prejsť androgynným vzťahom ku gumenému človeku menom Kalisto Tanzi. Zažiť, ako sa Yanova matka vydáva na cestu do rieky zabudnutia. Dovidieť do svojej kamarátky Rebeky v petržalskom Rocklande. Pochodovať, pochodovať, pochodovať a učiť sa pritom písať o tých najzložitejších veciach najjednoduchším spôsobom. Vytvoriť si plán odprevádzania – pri odchode, pri rozchode, pri smrti. Až keď prejde touto premenou, stane sa Elza dospelou. A s ňou aj próza Jany Beňovej. Plán odprevádzania je živou správou z domova o dnešnom tekavom, tikajúcom a pikajúcom živote. Sme v oku hurikánu a vstupuje do nás mihotavý svet.

Jana Beňová: *Plán odprevádzania (Café Hyena)*. KK L. C. A., Levice 2008, 124 strán.

URL: http://novinki.de/html/gegengelesen/Rezension_Benova.html